

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België fr. 4,60.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

DAT WERK MOET DOORGAAN

Op onze schrijftafel ligt een bescheiden krantje, dat de titel draagt: Praktisch Humanisme. We mogen aannemen dat onze lezers er eveneens kennis mee hebben gemaakt, want er zijn in deze dagen 30.000 exemplaren van verspreid, die hun weg hebben gevonden naar allen die belangstelling voor het humanisme en de humanistische beweging tonen. Daaronder mogen wij zeker ook een groot deel van de lezers van Het Woord van de Week rekenen.

Er staan in die krant helemaal geen opzienbarende dingen vermeld, er staat eigenlijk ook niets nieuws in. Het is niet meer dan een verzoek om steun aan de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme, in het leven geroepen om het Humanistisch Verbond in staat te stellen door te gaan met die tak van dienst, die onder de naam geestelijke verzorging wordt samengevat. Hierbij gaat het om mensen te helpen zichzelf te helpen, m.a.w. om iemand die in de knoop is geraakt en het spoor bijster, de weg weer te helpen vinden, die hij zelf gaan moet. Het is geen maatschappelijk werk, maar het gaat om steun bij vragen, waarmee ieder op zijn beurt geconfronteerd wordt en niet iedereen uit eigen kracht klaar komt. Vragen van opvoeding en verhouding tussen ouders en kinderen, huwelijksproblemen, ouderdom en ziekte. Maar ook het gesprek met hen die met de strafrechter in aanraking zijn gekomen en in de gevangenissen verblijven. Of met de arbeiders, die wekenlang van huis zijn en wel eens behoefte hebben zich uit te spreken over hun zorgen voor hun gezin. Reeds jaren wordt aan leden en niet-leden door de raadslieden van het Humanistisch Verbond steun verleend aan hen, die in

geestelijke moeilijkheden verkeren. In toenemende mate wordt op deze raadslieden een beroep gedaan en voortdurend breidt dit werk zich uit. Het wordt niet gesubsidieerd en het kan niet uit de contributies gefinancierd worden. Om het in stand te houden, om de raadslieden te scholen, om over de noodzakelijke publicaties te beschikken is geld nodig, dat uit andere bronnen dient te vloeien.

Het is verheugend, dat de Stichting Steunfonds er in slaagt, voor de noodzaak van deze steun belangstelling te wekken. Met een minimum aan kosten, omdat ook het werk voor het Steunfonds door vrijwilligers verricht wordt, is het gelukt aanzienlijke bedragen bijeen te brengen. Wil echter de humanistische beweging in staat zijn aan de verwachtingen, die aan haar gesteld worden, te voldoen, dan zal een veelvoud nodig zijn en zal vooral een regelmatige steun noodzakelijk zijn.

Het Steunfonds heeft zich tot nu in hoofdzaak tot de engere kring van leden en geestverwanten gericht. Het is echter van mening, dat nu de tijd gekomen is, ook daarbuiten belangstelling voor zijn streven te wekken, omdat het er van overtuigd is, dat ook velen van hen, die geen lid van de humanistische beweging willen worden, toch van de noodzaak van de geestelijke verzorging voor de buitenkerkelijken doordrongen zijn en er iets voor willen doen. Die kans hebben ze nu door hun bijdrage op postrekening 6168 t.n.v. Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te storten, waarmee ze duidelijk blijkt er van geven, dat ook naar hun mening dit werk moet doorgaan.

Verzuimt U niet te luisteren naar het gesprek, dat de katholieke Delfgaauw, de protestant van Niftrik en de humanist van Praag zullen hebben met Dr. G. Szczesny, schrijver van „De toekomst van het ongelooft” en dat voor de AVRO-microfoon op donderdagavond 3 november in de pauze van het concert van het Concertgebouworkest wordt uitgezonden.

EEN IEDER HEEFT ZIJN EIGEN TAAL

Mijn vader was notaris in een dorp, dat, afgezonderd van de verdere wereld, temidden van de eenzaamheid der Friese weilanden verlaten lag. Eens kreeg hij een nieuwe kandidaat op het kantoor; zo'n echt heertje uit Den Haag, die het ambt bij hem moest leren. Toen op zekere ochtend mijn vader zitting hield in de naburige stad, waar het marktdag was, nam deze Haagse kandidaat-notaris het kantoor waar. En daar verscheen op die ochtend een cliënt, die dus door de kandidaat moest worden geholpen. „Wat is er van uw dienst, meneer Bruinsma?” vroeg de Hagenaar.

De eenvoudige dorpeling, die niet gewend was met „meneer” te worden aangesproken en wiens achternaam naar de Friese gewoonte nooit werd gebruikt, mompelde, dat hij kwam vragen wat de zwaarigheid was. Hij had een hypotheek gesloten of een acte laten opmaken en de kandidaat haalde zijn dossier uit de brandkast. „Kijk eens, meneer Bruinsma”, zei hij; „ik zal het u nog eens uitleggen. Begrijpt u het nu?”

Pybe Jan, — want zo heette de man in de wandeling — nam de sigaar die hem was aangeboden, uit de mond, tuurde op het gloeiende puntje as en antwoordde onbewogen: „Ja, begrepen heb ik het wel, maar wat is de zwaarigheid?”

„Ik zal het stuk nogmaals met u doorlezen. Is er voor u nu nóg een zwaarigheid, die ik zou kunnen verduidelijken?”

Pybe Jan trok aan zijn sigaar en herhaalde: „Ja, maar nu weet ik nóg niet, wat de zwaarigheid is!”

Waarop de Hagenaar, zuchtend over zoveel onbegrip, wanhopig de schouders optrok. Hij wist niet, dat „de zwaarigheid” in die Friese landstaal betekent: „de onkosten”. Pybe Jan was alleen maar gekomen om te betalen.

Dit voorval bewijst, dat, wanneer twee mensen hetzelfde woord bezigen, dit voor ieder hunner een andere betekenis kan hebben. Het misverstand tussen de Tzummer boer en de Haagse kandidaat-notaris was uitsluitend te wijten aan dit verschil in betekenis.

Wanneer een Groningse van een meisje zegt: „Wat een nuver wichtje!”, is dit een compliment. Zij bedoelt met dit woord, dat dit meisje vriendelijk, lief, aantrekkelijk is. Maar de Friezin, die van een meisje zou zeggen, dat het wel een goed kind is maar een beetje nuver, zinspeelt op een afwijking in het gedrag van het meisje, dat met datzelfde woord wordt aangeduid als „wat vreemd, wat eigenaardig, wat abnormaal”.

Dezelfde dubbele betekenis bezit ook het woord „aardig”, dat hier een compliment is en elders een onplezierige aanmerking. De één zal zich door de aanduiding „aardig” gevleid voelen en de ander gekwetst. Ik weet niet, wie het onzinnige woord „zinnig” heeft uitgevonden, dat zich met de kracht van een besmettelijke ziekte onder onze schrijvers en sprekers verspreid heeft en dat zelfs publicisten van naam blijkt te hebben aangetaast. „Geen zinnig mens zal dit of dat doen”, leest men tegenwoordig overal, waar tot voor kort het woord „verstandig” dienst heeft

gedaan. Een zinnig mens is volgens dit nieuwe spraakgebruik een verstandig mens. Maar het woord „zinnig” bestond reeds in onze taal en duidde, — en duidt nóg —, in onze noordelijke provincies aan „een nukkig, onevenwichtig, humeurig mens, een mens met kuren.” En dit is nu juist het omgekeerde van een verstandig mens.

Het hangt er dus maar van af, wie het woord „zinnig” in de mond neemt, wat voor betekenis dit woord zal krijgen.

Wanneer de Russische communisten het door hen bezette deel van Duitsland gedoopt hebben als de Duitse Democratische Republiek, staat men in de westeuropese landen versteld van deze benaming. Immers het regime, dat in het communistische Oosten, als „democratisch” wordt aanbevolen, in flagrante strijd met hetgeen men bij ons in het westen onder „democratisch” verstaat.

Welk een misverstand kweekt het gebruik van zo'n zelfde woord met tegenstrijdige inhoud! „Vrijheid” bij ons heeft een andere klank dan „vrijheid” in Hongarije!

Voorbeelden te over om aan te tonen, hoe moeilijk het is zich verstaanbaar te maken temidden van lezers of luisteraars, die ieder hun eigen betekenis toeschrijven aan één en dezelfde woorden. Want dit verschillend taalgebruik beperkt zich niet tot gewestelijke en nationale onderscheidingen noch tot de ideologische tegenstrijdigheid in benaming. Naarmate van de culturele ontwikkeling, die men heeft genoten, naarmate ook van de maatschappelijke groep waartoe men behoort, naarmate van zijn levensbeschouwelijke overtuiging en zijn politieke gezindheid zal men aan een bepaald woord of een bepaalde uitdrukking een andere zin en betekenis hechten.

Het aantal misverstanden, waarvan de wereld wemelt, ontspruit aan dezelfde tragische oorzaak, welke het bekende verhaal over de toren van Babel symbolisch beschrijft. De mensen werden de godheid te machtig; de Hemelheer vreesde dat zij door hun gemeenschappelijke arbeid aan die toren hem de baas zouden worden. „Zie, zij maken één volk uit”, zei hij, „en zij hebben allen dezelfde taal. Nu zal niets van wat zij beramen hun kunnen belet worden. Welaan, laten wij nederdalen en daar hun taal in verwarring brengen, zodat zij elkanders taal niet verstaan!” Dit middel gelukte en van het bouwen van de toren kwam verder niets meer terecht.

Deze Babelse spraakverwarring met haar talloze misverstanden zet nog altijd haar tragische uitwerking voort in grotere en kleinere kring van de mensheid. Wij begrijpen elkaar niet door een verkeerd uitgelegd woord.

Dit noodlottige woord-misverstand wordt vooral in de hand gewerkt door het verschil in bevattingvermogen tussen de mensen. Hieromtrent vond ik een sprekend staaltje in de veelgelezen roman van de Italiaanse schrijver Di Lampedusa: De Tijgerkat. Het betreft een gesprek tussen een priester, die in hofkringen leeft, en een arme kruiden-zoeker op het platteland, die lezen noch

schrijven kan, maar die toch graag eens van deze priester wil horen, hoe de voorname mensen, tussen wie hij verkeert, denken over de politiek.

De priester tracht hem uit te leggen, hoe de adellijke heren heel andere belangen hebben en zich druk maken over heel andere aangelegenheden dan de kruidenzoekende boertjes in het dorp. Hij gebruikt bij deze uitleg enkele voorbeelden om het het boertje duidelijk te maken. „Wie in de bergen leeft”, zegt hij onder anderen, „maakt zich geen zorgen over muggen in de vlakke en wie in Egypte leeft, denkt niet aan een paraplu”. Tenslotte haalt de priester er in het vuur zijner rede de dood van Socrates bij. Maar dergelijke voorbeelden, bedoeld om het het boertje begrijpelijker te maken, brengen dit geheel in de war. Wat hebben muggen en een paraplu en Socrates te maken met wat ik vroeg over de gedachten van de heren over de politiek?, mijmert hij. De verhelderende uitweidingen van de priester interesseren het boertje zo weinig, dat hij erbij in slaap valt.

Zoiets moet een les zijn voor allen, die voor het volk spreken of schrijven. Het volk? Maar welk volk bestaat niet uit talloze schakeringen, waarvan ieder haar eigen taal heeft? En op wie moet men afstemmen, wanneer men het woord tot heel die menigte richt? Deze vraag klemmt te sterker, nu in deze tijd de geestelijke communicatie-middelen zozeer zijn verbeterd. Het is mogelijk, allen tegelijk te bereiken. Voor de één is men te geleerd, voor de ander te eenvoudig. De één neemt er dit van mee en de ander soms juist het tegenovergestelde. Zij die in een krant schrijven of voor de radio spreken, ontvangen soms brieven, die in 't geheel niet op hun onderwerp slaan. En bij een gedachtenwisseling na een lezing kan het voorkomen, dat de gemaakte opmerking of vraag aantoonde, dat de debater iets geheel anders uit het gesprokene heeft gepuurd dan de inleider heeft bedoeld. Licht het aan de spreker, die zich onduidelijk heeft uitgedrukt of aan de toehoorder, die niet goed opgelet heeft?

Meestal hebben geen van beiden de schuld, maar is de oorzaak te zoeken bij het misverstand van de Babylonische spraakverwarring.

Er bestaan geniale geesten, die dit euvel weten te bezweren. Mensen, die populair zijn in de ware zin van het woord. Die het oor hebben van de massa van hoog tot laag, van rijk tot arm, van geleerd tot ongeletterd. Enkele namen uit het verleden zijn in dit opzicht befaamd gebleven. Politieke leiders als Troelstra, Kuyper en Domela Nieuwenhuis; kanselredenaars als Spurgeon en generaal Booth; Nutssprekers als François Haverschmidt; zij verstonden de taal van de massa en de massa verstond hún taal. Hooggeplaatsten in de maatschappij zochten verstrooiing en troost in de romans van Charles Dickens en toen in 1870 een schip na vol-

brachte reis in de thuishaven landde, was het eerste nieuws, dat de matrozen ontroerde, niet het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog, maar het droeve bericht, dat hun lievelingsschrijver Dickens gestorven was.

Er moet dus een taal bestaan, die weerklank wekt in de geest van al die verschillende groepen, waarvan een ieder zijn eigen taal heeft. Onlangs las ik, dat op Nieuw Guinea honderden volkjes wonen, die elk een eigen taal spreken. Er zijn taalgeleerden, die deze diverse talen bestuderen en tot de geheimen ervan doordringen. Zij kunnen zich wel verstaanbaar maken in elk van die talen, maar een gemeenschappelijke taal voor al die volkjes tezamen hebben zij nog niet bedacht. Gaat het aldus ook niet met de openbare voorlichters in een land, dat toch wel degelijk door één en dezelfde officiële taal wordt beheerst? Wij spreken allen Nederlands en wij verstaan allen Nederlands, maar welke uitleg geeft ieder onzer aan deze zelfde Nederlandse woorden; welke betekenis hecht hij aan deze zelfde uitdrukkingen; wat voor conclusies trekt hij uit ditzelfde betoog? Dit is een vraag, die menig spreker of schrijver zich met een angstig hart stelt.

Wij, humanisten, geloven in de eenheid van de menselijke gemeenschap, ook al weten wij, hoe rijk zij is aan verscheidenheid van aspecten. En wij hebben ons tot taak gesteld, op deze eenheid een beroep te doen wanneer het geldt het uitdragen van onze beginselen. Doch bij het vervullen van deze taak leidt het ons wel eens tot teleurstelling, dat wij, naar het schijnt, slechts bepaalde groepen bereiken, terwijl andere groepen onvatbaar lijken voor ons woord. Gaan wij deze min of meer eenzijdige invloed onderzoeken, dan blijkt ons uit gesprekken meermalen, dat onze taal voor de één te ingewikkeld is en voor de ander weer te eenvoudig. Kunnen wij de gemene deler vinden van dergelijke uitersten? Soms bijna onoverkomelijke moeilijkheden zijn hiervoor te overwinnen. Het misverstand, ontstaan door de overal en in zoveel soorten voorkomende Babylonische spraakverwarring, is een taaie tegenstander. Toch mogen wij bij het streven om alle geledingen van de menselijke samenleving te bereiken en in elke maatschappelijke, culturele en intellectuele groep ieder het zijne te geven, nooit de moed verliezen. Zal de algemene nivellering, waardoor onze tijd zich kenmerkt, ook de verschillen in taalgebruik en woordopvatting ietwat meer afslipen en hierdoor het onderlinge contact vergemakkelijken? Of moet er een wonder geschieden van gelijke aard als dat wat het Christendom in zijn Pinksterfeest viert; het wonder dat geschiedt door de kracht van de geest, die zich in zo hevige en overtuigende mate over de massa uitstort, dat ieder het woord hoort spreken in zijn eigen taal? Het zijn vragen, waarop het antwoord voorlopig schijnt uit te blijven. Helaas moeten wij er ons van afmaken met de dooddoener: „de tijd zal het leren!”.

H. G. CANNEGIETER

lezingen voor de radio

di. 1 nov. A.V.R.O. 4.00 uur: Prof. Dr. A. Kruidhof: „De ander zijt gijzelf”.

zo. 6 nov. VARA 9.45 uur: Prof. Dr. Libbe v. d. Wal: „En wat zegt de humanist daarvan”.

zo. 13 nov. VARA 9.45 uur: Dr. E. Nordlohne: „Op de Mont Blanc”.

BAARD

„Gedurende het opkomende humanisme heeft men in Italië en later ook in de westerse landen volslagen baardeloosheid naast brede massale baarddracht, voorts dunne ringbaarden zonder snor en na 1515 een afhangende snor met volle horizontaal afgeknipte baard”. Dit staat te lezen in het tweede deel van Winkler Prins' encyclopedie (ANA-BAB). De schrijver is ene, mij overigens onbekende, dr. John B. Knipping, die reeds uit hoofde van zijn naam de indruk maakt een alleszins bevoegd man te zijn.

Ik neem aan, dat deze wetenschappelijke boekstaving van het baardwezen (men zou tegenwoordig zeggen: de baardtoestand) u, lezers van het humanistische Woord van de Week, evenzeer verheugt als mij. Want wij kunnen er andermaal uit zien, dat wij ruim in onze opvattingen zijn. Volslagen baardeloosheid, brede massale baarddracht, dunne ringbaarden zonder snor en afhangende snor, zij zijn ons allemaal even lief.

Persoonlijk moet ik me rekenen als behorende tot het eerste tijdvak van het opkomende humanisme, zijnde volslagen baardeloos. Bij de oude Israëlieten was dit een reden tot innige verachting, zo heb ik verder vernomen, maar de jonge Israëlieten vinden het niet zo erg. Ik ken er verscheidene, die zelf volslagen baardeloos zijn.

Ik heb mij in de studie van het baardwezen verdiept naar aanleiding van het feit, dat zich in mijn familie enkele baardverschijnselen hebben voorgedaan. En omdat ik niet gierig ben, laat ik u graag in mijn nieuwverworven kennis meedelen.

Het is mij gebleken, dat er veel in zo'n baard zit en als wij de knevel of bovenlipsbaard mede in onze beschouwingen betrekken, zit er nog meer in. Nemen wij een actueel voorbeeld:

Binnen enkele weken zal Sint Nicolaas zijn intrede in ons vaderland doen. Wat is kenmerkend voor deze bisschop? Zijn baard. Wij lezen echter, dat het Vaticaan Concilie in 1870 de baarddracht voor geestelijken heeft verworpen en dat sinds 1917 voor het dragen van een baard door geestelijken bisschoppelijke toestemming nodig is. Blijkbaar heeft onze bisschop in kwestie zichzelf toestemming verleend. En dat is maar goed ook. Want eens heb ik een Sinterklaas zonder baard ontmoet en het was géén gezicht.

Onze bronnen vermelden, dat in het midden van de negentiende eeuw het dragen van een volle baard als revolutionair werd aangezien. Wie wel eens een afbeelding van Marx of Domela Nieuwenhuis heeft gezien, kan zich dat licht voorstellen. In Pruisen, waar men zich nimmer de kans heeft laten ontgaan iets te verbieden als daartoe maar een kleine mogelijkheid bestond, is de volle baard dan ook geruime tijd verboden geweest. Later heeft men daar zijn ganse lot in handen gelegd van een snordragend persoon en zelfs dat is verkeerd uitgepakt.

Dat de baard uitdrukking is van levens- en maatschappijbeschouwing kan ik illustreren

aan een voorbeeld, dat zich bij mijn voor-
geslacht heeft voorgedaan. Toen mijn grootvader zijn werkzaamheden als leider ener christelijke jongelingsvereniging had neergelegd en zich onder de vanen van Domela schaarde, liet hij de bakkebaarden, die toenmaals het sieraad van de ambachtsman waren, uitgroeien tot de volle baard, die de nadering van de nieuwe tijd aankondigde.

Dat hij dientengevolge in zijn nadagen soms voor Sinterklaas werd aangezien kan noch hem, noch Sinterklaas aangenaam geweest zijn.

Dat mijn grootvader een marxistische baard droeg behoeft niet te verwonderen, want hij had niets te verliezen dan zijn ketenen — en zijn baard dan natuurlijk. Maar de ontwikkeling staat niet stil en hoewel de conjunctuur nog niet zo superhoog was als tegenwoordig, vond mijn vader het toch niet nodig een volle baard te laten staan. Hij leefde na 1915 en deed het dus met een afhangende snor met horizontaal afgeknipte baard. En toen de lonen verder gingen te stijgen heeft hij zijn baard helemaal laten afscheren. Bleef over de afhangende snor. Aangezien deze echter te veel herinnerde aan de platen van de Bond tot bevordering van de Plaatselijke Keuze, waarop onveranderlijk drankzuchtige mannen in of nabij drankhuizen wezenloos boven hun afhangende snor uitkeken, heeft hij zich verder tot een kort snorretje bepaald.

In de lijn van deze ontwikkeling was het evident, dat ik een volgeling van de heer Gillette moest worden, die trouwens zelf de hangsnor nog niet had opgegeven.

Nu zou het verkeerd zijn te denken, dat de baard, respectievelijk snor alleen correleert met de levens- en maatschappijbeschouwing. Zó eenvoudig is de wetenschap niet. Wij lezen in oude geschriften, dat keizer Hadrianus een baard droeg om zijn moedervlekken te verbergen en het is een bekend feit, dat menigeen zonder kin, dit trieste feit tracht te loochenen door zich achter een baard te verschuilen.

Toen Alexander de Grote als prehumanist de baard afschafte, waren het nog alleen redenaars en wijsgeren, die volhardden bij het baarddragen. Verder zijn het in de laatste tientallen jaren ook de kunstenaars geweest, die door middel van hun beharing wilden laten zien, dat ze bijzondere wezens waren.

Goed, dat mag allemaal waar zijn. Maar waarom, bij de Heilige Nicolaas, dragen de jongelui tegenwoordig een baard? Zijn zij redenaars, wijsgeren, marxisten, koningen, Israëlieten of kunstenaars? Neen en andermaal neen. Zij vormen een geheel nieuw fenomeen in de barbologie. Zij dragen baarden, omdat hun meisje het mieters, hun moeder het eng en hun vader het flauwekul vinden. En misschien ook, omdat zij dat electrische scheren op den duur toch niet zo prettig vinden, want de cultuurgeschiedenis is ontzettend ingewikkeld.

Maar intussen zit ik dan toch maar met een zoon met een baard.

H. H.

Luistert U ook elke 1e dinsdag van de maand naar onze uitzending via de A.V.R.O.-microfoon?

Zie voor de juiste tijd ons overzicht van de komende lezingen.